

AUTORITARNOST - KARAKTERISTIKA LIČNOSTI OSUĐENIH OSOBA KAO PREDIKTOR EFIKASNOSTI PENOLOŠKOG TRETMANA

Marija Lebedina-Manzoni

Originalni znanstveni članak

Fakultet za defektologiju
Sveučilišta u Zagrebu

UDK: 376.58

SAŽETAK

Na uzorku od 211 (u prvoj vremenskoj točki) i 143 (u drugoj vremenskoj točki) osuđenih osoba KP ustanove vršena je procjena uspješnosti tretmana.

Kao varijabla prediktora primjenjen je upitnik autoritarnosti H. J. Eysencka u adaptaciji M. Mrakovića. Kriterijsku varijablu označavala je generalna efikasnost tretmana, izolirana na temelju varijabli iz penološke ankete koja obuhvaća 16 tema različitih sadržaja i oblika tretmana bitnih u procjeni njegove efikasnosti.

Rezultati su obrađeni metodom regresijske analize koja se primjenjuje kada je potrebno utvrditi prognostičku valjanost skupa prediktorskih varijabli. Faktor antiautoritarnosti pokazao se kao dobar prediktor za kriterij generalne uspješnosti tretmana, tj. efikasnost tretmana bit će to veća što je navedeni faktor manje izražen.

UVOD

Suočavajući se sa činjenicama o smještavanju osuđenih osoba u KP ustanovu, nameće nam se osnovno pitanje o cilju i svrhovitosti primjenjenog preodgojnog rada, a njegovu uspješnost procjenjujemo kroz udovoljavanje ili približavanje postavljenim ciljevima, čije postignuće imenujemo kao efikasnost penološkog tretmana. Ukoliko primjenjene mjere preodgoja barem u užem opsegu zadovoljavaju ciljeve za penološki tretman, kažemo da je bio efikasan, tj. da su primjenjene mjere dale zadovoljavajuće rezultate.

Različiti faktori mogu kroz period provođenja određene preodgojne mjere više ili manje utjecati na njenu uspješnost i konačne efekte tretmana. Na temelju poznavanja karakteristika ličnosti moguće je barem djelomično predvidjeti tok samog tretmana i njegove konačne rezultate. U sklopu ponašanja koje označavamo delinkventnim posebno možemo naglasiti važnost socijalnih stavova, a unutar njih autoritarnost koja je jedna od ključnih karakteristika. Ona nije samo sistem stavova, već i određena konstelacija ličnosti. Autoritarnost po Rotu (1978), kao poseban vid čovjekovih shvaćanja i ponašanja, obuhvaća

specifično ponašanje osobe koje se manifestira u njenom konvencionalizmu (prihvatanju vrijednosti i standarda okoline i njihovom rigidnom pridržavanju), autoritarnoj submisivnosti (nekritičnom prihvatanju autoriteta), agresivnosti (tendenciji da se oštro reagira prema ljudima koji krše konvencionalne vrijednosti), antiintraceptivnosti (suprotstavljanju svemu subjektivnom), poštivanju vlasti i pozitivnom odnosu prema njoj, destruktivnosti, cinizmu i rigidnosti mišljenja. Ovako definirana autoritarnost neosporno ima negativnu konotaciju, no moramo naglasiti da ona obuhvaća i potrebu za poštivanjem normi okoline, konformizam u najširem smislu riječi, što se vrlo često smatra poželjnom karakteristikom ličnosti, a što je naročito naglašeno u institucijama penološkog tretmana. Razlozi za to su u poslušnosti, poštivanju autoriteta, submisivnosti, što se smatra pouzdanim indikatorima uspješne resocijalizacije (Momirović i sur. 1974; Mejovšek, Kovačević, 1982). Kao autora koji se najviše bavio autoritarnom ličnošću obično spominjemo Adorna i sur. (1950), iako tu možemo još spomenuti Fromma, Maslowa uz naglasak da se tradicionalni pojam autoritarnosti, po navedenim autorima, bazira na autoritarnosti kao socijalnom i političkom fenomenu, a ne na autoritarnosti u kontekstu interpersonalne dominacije, kojom se više bavio Ray (Duckitt, 1983, 1984).

Cilj ovog rada bio je ispitati da li autoritarnost kao karakteristika ličnosti osuđenih osoba utječe na efikasnost penološkog tretmana, tj. procjenu efikasnosti od strane onih koji vrše tretman. Naša je pretpostavka bila da povezanost postoji i da izraženi stupanj autoritarnosti utječe na uspješnost

provođenja odgojne mjere.

METODA

U svrhu ispitivanja stupnja autoritarnosti ispitanici su ispunjavali skalu H. J. Eysencka u adaptaciji M. Mrakovića, koja se sastoji od 19 varijabli danih u obliku tvrdnji. Odgovori ispitanika dani su na Likertovoj skali u rasponu od pet stupnjeva, gdje niži stupanj označava više prisustvo autoritarnosti, a viši stupanj manje prisustvo. Ovaj upitnik imao je karakter prediktorskih varijabli, a sastojao se od sljedećih tvrdnji:

1. omladinu bi trebalo podvrgnuti strožem režimu života, jer činjenice govore da uživanje prevelike slobode dovodi do niza loših posljedica
2. naređenje predstavnika vlasti treba izvršavati bez prigovora
3. treba uvijek postupiti onako kako zakom propisuje
4. sve one koji ne slušaju svoje roditelje i starije od sebe trebalo bi obavezno kažnjavati
5. naši saobraćajni propisi nisu dovoljno strogi, jer je činjenica da zbog toga stradaju mnogi nedužni ljudi
6. vlast je potrebna da bi se većina ljudi efikasno držala u podčinjenosti
7. naređenje rukovodioca treba izvršavati bez prigovora
8. postoje pojedinci pa i grupe ljudi koji nisu vrijedni da žive
9. naši zakoni prema kriminalcima su preblagi
10. besposličare bi trebalo kažnjavati kao kriminalce

11. putovanje iz države u državu trebalo bi dozvoliti bez ograničenja
12. silovanje zaslužuje smrtnu kaznu
13. ljudi sa teškim nasljednim defektima i bolestima trebali bi se obavezno sterilizirati
14. smrtna kazna je divljački običaj i trebalo bi je ukinuti
15. opravdano je što se kod nas za neke slučajeve predviđa smrtna kazna
16. seksualne kriminalce trebali bi bičevati, pa čak i kažnjavati i na gori način
17. dobro je što borba za život odbacuje one koji se ne mogu održati
18. sloboda je štetna za one koji su nesposobni
19. homoseksualci nisu ništa bolji od kriminalaca i trebalo bi ih oštro kažnjavati

Navedeni upitnik ispunjavao je slučajno formiran uzorak ispitanika koji se sastojao od 211 i 143 osuđenih osoba muškog spola u dobi od 21-60 god. osuđenih zbog raznih krivičnih djela na vremensku kaznu u trajanju duljem od jedne godine.

Dobiveni podaci podvrgnuti su faktorskoj analizi pomoću programa PCOMPA (principal components). To je osnovni program za faktorsku analizu pod komponentnim modelom, a broj značajnih latentnih dimenzija određuje se na temelju PB (Plum Brandy) kriterija (Štalec, Momirović, 1971). Izolirane značajne komponente transformiraju se u varimax i orthoblique poziciju. Veze dvaju rješenja opisane su matricama kroskorelacija i kongruencija latentnih dimenzija.

Procjena uspješnosti tretmana vršena je u 4

vremenske točke ali su zbog velikog osipa nja ispitanika i njihovog nejednakog broja za obradu korištene samo prve dvije vremenske točke. U prvoj vremenskoj točki mjerenja, tj. nakon 3 mjeseca tretmana, broj ispitanika iz uzorka brojio je 211, nakon 6 mjeseci tj. u drugoj vremenskoj točki 143 ispitanika.

Kriterijsku varijablu označava generalna efikasnost tretmana (interna validacija tretmana, tj. uspješnosti tretmana u 2 vremenske točke mjerenja (nakon 3 i 6 mjeseci). Ta dimenzija izolirana je na temelju varijabli iz penološke ankete, a obuhvaća 16 itema u kojima u obje vremenske točke mjerenja postoji varijabilitet. Taj prostor definiran je uspješnošću tretmana u okviru različitih sadržaja i oblika tretmana: u radu, u grupi sa ostalim osuđenima, u aktivnostima slobodnog vremena i sl, a procjenjena je od strane nadređene osobe. Rezultati su obrađeni metodom regresijske analize (Kerlinger i Pedhazur, 1973), koja se primjenjuje kada je potrebno utvrditi prognostičku valjanost skupa prediktorskih varijabli. Kriterijska varijabla projicira se (regresira) na sustav prediktorskih varijabli, te se na taj način utvrđuje koliko su pojedine prediktorske varijable i čitav sustav prediktorskih varijabli saturirani kriterijskom varijablom.

REZULTATI I DISKUSIJA

Tabela 1.

	LAMBDA	UČEŠĆE	KUMULACIJA
1	4.46093	.23479	.23479
2	2.33591	.12294	.35773

zadnji značajni karakteristični korjen

Izolirana su dva karaktetična korjena koja iscrpljuju 36% totalne varijance sistema varijabli, pa možemo govoriti o dva faktora u prostoru autoritarnosti. Transformacijom vektora manifestnih varijabli u ortogonalnu varimax i kosu orthoblique soluciju pronalazimo takvu poziciju vektora faktora koja omogućuje interpretaciju dimenzija što ih ti vektori reprezentiraju.

Tabela 2.

Matrica strukture

	OBQ 1	OBQ 2
EYS 1	.49	.51
EYS 2	.11	.73
EYS 3	.04	.72
EYS 4	.49	.51
EYS 5	.29	.46
EYS 6	.48	.10
EYS 7	.22	.66
EYS 8	.62	.26
EYS 9	.49	.56
EYS 10	.53	.36
EYS 11	-.04	-.33
EYS 12	.56	.31
EYS 13	.51	-.01
EYS 14	-.20	-.53
EYS 15	.17	.42
EYS 16	.65	.26
EYS 17	.58	-.09
EYS 18	.57	-.16
EYS 19	.64	.24

Najviše opterećenje na prvi faktor u prostoru autoritarnosti ostvaruju itemi koji govore o prihvaćanju potpunih ljudskih sloboda, o zalaganju za human i nedominantan odnos prema svim ljudima, o toleranciji i razumijevanju za ljudske pogreške i o poštivanju svih ljudi te negiraju potrebu oštrog kažnjavanja. Ovako definiran faktor možemo nazvati faktorom tolerantnosti. Drugi faktor u prostoru autoritarnosti definiraju itemi koji niječu potrebu da se uvijek slušaju naređenja vlasti i poštuju propisi zakona, odriče se blagost zakona prema kriminalcima i zagovara ukidanje smrtne kazne. Ovako definiran faktor možemo nazvati faktorom antiautoritarnosti. Čini se da ovaj faktor predstavlja suprotnost Adornovom pojmu autoritarne submisivnosti, koju on, kao što smo već naveli, spominje kao jednu od karakteristika autoritarne ličnosti. Antiautoritarnost kao karakteristiku ličnosti osuđenih osoba navodi i Ray (1974), shvaćajući je u kontekstu interpersonalne nedominantnosti. Matrica korelacija pokazuje da su veze među dva dobivena orthoblique faktora male te da ih možemo smatrati relativno nezavisnima.

Tabela 3.

Regresijska analiza faktora autoritarnosti u prostoru efikasnosti tretmana (1. vremenska točka - nakon 3 mjeseca)

NAME	R	Q(R)	PART-R	BETA	P	SIGMA-B
OBQ 1	-.08100	.24138	-.00347	-.00349	.02831	.06974
OBQ 2	-.26957	.00007	-.25798	-.26856	-.7.23958	.06974
Q(BETA)	F(BETA)					
.96008	-.30046					
.00016	-.99992					
DELTA	RO	SIGMA-D	F	DF 1	DF 2	Q
.07268	.26959	.96298	8.15100	2	208	.00039

Multipla korelacija prediktora i kriterija u prvoj vremenskoj točki mjerenja značajna je i iznosi $Q = .00039$. Korelacija prediktora i regresijske funkcije (koja predstavlja opis kriterija pomoću prediktora) $F(BETA)$ ukazuje na OBQ 2 kao dobar prediktor za kriterij generalne uspješnosti tretmana. Uspješnost tretmana u prvoj vremenskoj točki mjerenja definirana je negativnom projekcijom faktora OBQ 2, tj. antiautoritarnosti, što bi značilo da će efikasnost tretmana biti to veća što je manje izražen faktor antiautoritarnosti. Ovakvi podaci u skladu su sa ranije navedenom tvrdnjom iz istraživanja Kovačevića i Mejovšeka (1982), Kovačevića (1981) o maloljetnim delinkventima i njihovoj povišenoj autoritarnosti kao pouzdanom indikatoru uspješne resocijalizacije, tj. autoritarnim modelima ponašanja s izraženim konformističkim tendencijama koje su kao karakteristike ličnosti preduvjet procjeni o uspješnosti tretmana označuju kao mjera efikasnosti (Momirović i sur. 1974). Ovakvi rezultati su i razumljivi s obzirom da autoritarni stavovi imaju za

posljedicu ponašanje koje ostavlja dojam prihvaćanja i internalizacije ciljeva tretmana.

I nakon 6 mjeseci tretmana sistem prediktora pokazuje se značajnim u odnosu na kriterij ($Q = .00089$). Korelacija prediktora i regresijske funkcije ukazuje na OBQ 2 kao dobar prediktor za kriterij generalne uspješnosti tretmana $F(BETA) = .99848$, što znači da negativna projekcija drugog OBQ faktora uvjetuje generalnu uspješnost tretmana. I ponovno možemo zaključiti da će generalna uspješnost tretmana biti to veća što je manje izražen faktor antiautoritarnosti.

Ovakvi podaci u skladu su sa rezultatima istraživanja Lebedina- Manzoni (1990) o povezanosti autoritarnosti i uspješnosti tretmana kod maloljetnih delinkvenata. Autorica zaključuje o postojanju jednog zajedničkog faktora u prostoru autoritarnosti i prostoru uspješnosti, tj. da se ispitanike koji pokazuju visok stupanj autoritarnosti obično procjenjuje kao uspješne u procesu resocijalizacije.

Tabela 4.

Regresijska analiza faktora autoritarnosti u prostoru efikasnosti tretmana (2. vremenska točka - nakon 6 mjeseci)

NAME	R	Q(R)	PART-R	BETA	P	
OBQ 1	-.11970	.15445	-.01788	-.01806	.21617	
OBQ 2	-.30844	.00018	-.28684	-.30237	9.32647	
SIGMA-B	Q(BETA)	F(BETA)				
.08535	.83273	-.38749				
.08535	.00054	-.99848				
DELTA	RO	SIGMA-D	F	DF 1	DF 2	Q
0.9543	.30891	.95109	7.38452	2	140	.00089

ZAKLJUČAK

Regresijskom analizom faktora autoritarnosti u prostoru efikasnosti tretmana nakon 3 i 6 mjeseci njegovog provođenja, a na temelju korelacije prediktora i regresijske funkcije faktor OBQ 2 kojeg smo nazvali

antiautoritarnost pokazao se kao dobar prediktor za kriterij generalne uspješnosti tretmana. Pošto je registrirana negativna projekcija faktora antiautoritarnosti znači da će efikasnost tretmana biti to veća što je manje izražen navedeni faktor.

LITERATURA:

1. Adorno, T. W., E. Frenkel-Brunswik, D. J. Levinson, and R. J. Sanford: THE AUTHORITARIAN PERSONALITY, Harper, New York, 1950.
2. Duckitt, J. H.: DIRECTIVENESS AND AUTHORITARIANISM, SOME RESEARCH FINDINGS AND A CRITICAL REAPPRAISAL, South Africa Journal of Psychology, 1983, 13 (1), 10-12
3. Duckitt, J. H.: REPLY TO RAY'S DIRECTIVENESS AND AUTHORITARIANISM-A REJOINDER TO DUCKITT, South Africa Journal of Psychology, 1984, 14 (2), 65-66
4. Kovačević, V.: PROBLEMI RESOCIJALIZACIJE MALOLJETNIKA S DELINKVENTNIM PONAŠANJEM, Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu i Izdavački centar Rijeka, Zagreb-Rijeka, 1981.
5. Lebedina-Manzoni, M.: POVEZANOST AUTORITARNOSTI I USPJEŠNOSTI RADA NA IZVRŠENJU ODGOJNE MJERE PBiN, U: ODGOJ I PREODGOJ DJETETA I MALOLJETNIKA IZVAN INSTITUCIJE, Uzelac S. i sur., Fakultet za defektologiju, Zagreb, 1990
6. Mejovšek, M. i V. Kovačević: POVEZANOST EFIKASNOSTI RESOCIJALIZACIJE S NEKIM OSNOVNIM SOCIJALNIM STAVOVIMA MALOLJETNIKA S DELINKVENTNIM PONAŠANJEM, Istraživanja na području defektologije II, Zagreb, 1982
7. Momirović, K., Viskiće-Štalec, N., M. Mejovšek: RELACIJE KOGNITIVNIH I KONATIVNIH KARAKTERISTIKA MALOLJETNIH DELINKVENATA I EFIKASNOSTI RESOCIJALIZACIJE NAKON PENALNOG TRETMANA, Defektologija; 1974, Br. 1-2, 155-173
8. Ray, J. J.: AUTHORITARIAN ATTITUDES AND AUTHORITARIAN PERSONALITY AMONG RECIDIVIST PRISONERS, Person. individ. Diff. 1984, Vol. 5, No. 3, 265-271
9. Rot, N.: OSNOVI SOCIJALNE PSIHOLOGIJE-SOCIJALIZACIJA, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1978, 234-242
10. Štalec, J., K. Momirović: UKUPNA KOLIČINA VALJANE VARIJANCE KAO OSNOV KRITERIJA ZA ODREĐIVANJE BROJA ZNAČAJNIH GLAVNIH KOMPONENATA, Kineziologija, 1971, Vol. 1, Br. 1, 79-81

AUTHORITY - PERSONALITY CHARACTERISTIC AS A PREDICTOR OF THE EFFICACY OF THE PENOLOGIC TREATMENT IN CONVICTED PERSONS

Summary

The success of the treatment was estimated on the sample of 211 (at the first time spot) and 143 (at the second time spot) convicted persons in penalty institutions. Authority Questioner (H.J. Eysenck, adapted by M. Mraković) was used as a predictor variable.

The general efficacy of the treatment was representing criteria variable. This efficacy was isolated on the basis of the variables from the Penologic Questioner, which consisted of 16 items with different contents and treatments relevant for estimation of the efficacy of the treatment. Results were processed on the basis of the regression analysis which is used for the purpose of obtaining prognostic validity for the cluster of predictor variables. Authority factor is a good predictor for the criteria of general successfulness of the treatment, or in other words the efficacy of the treatment will be greater if the authority factor is less expressed.